

Державний заклад  
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ  
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

## **ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

збірник наукових праць

Одеса  
2021

УДК:376  
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ  
Вченої Ради

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний  
університет імені К. Д. Ушинського  
(протокол № 7 від 25.03.2021 р.)

#### РЕЦЕНЗЕНТИ:

**Ганчар І.Л.** – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

**Кисличенко В.А.** – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

#### РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор* – професор **Форостян О. І.**

*Відповідальний редактор* – доцент **Соколова Г. Б.**

*Технічний редактор* – викладач **Маматова З. Р.**

#### Члени редколегії:

**Соколова Г.Б.** – доктор психологічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

**Лещій Н.П.** – доктор педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

**Арнаутова Л.В.** – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

**Начинова О.В.** – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

**Притиковська С.Д.** – кандидат педагогічних наук, завідувача СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

**Григор'єва Л.В.** – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

**Проблеми реабілітації:** Збірник наукових праць, Одеса, / редкол. О.І. Форостя та ін. - Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. - 114 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний  
університет імені К. Д. Ушинського», 2021

роботі. Така інтеграція є значущою, оскільки дозволяє при аналізі особливостей дитини та кваліфікації її мовленнєвого статусу виявити механізми і внутрішній зміст тих процесів, які традиційними логопедичними підходами визначаються за їх зовнішніми, симптоматичними проявами. Т. Візель у дослідженні «безмовленнєвих» дітей визначає причину цього у незначній ролі співпраці логопедів, психологів із лікарями та нейрофізіологами. Спеціальні диференційно-діагностичні дослідження в рамках нейропсихології та нейролінгвістики в галузі мовленнєвих порушень на сьогодні є досить фрагментарними, проте вони мають пряме відношення до проблеми моторної алалії зокрема [2].

Можна зробити висновок, що в розкритті сутності моторної (експресивної) алалії важливе місце займає вивчення етіології та механізмів порушення. Проаналізувавши наявну літературу, можемо узагальнити, що етіологія моторної алалії частіше носить комплексний характер. Як правило, поєднуються два ряди причин: генетичні детермінанти та екзогенно-органічні ушкодження головного мозку.

Що стосується механізмів порушення, то у більшості випадків їх знання дозволять визначити методи і засоби корекційної роботи. Однак, і на сьогодні проблема механізмів порушення при моторній алалії залишається суперечливою та невирішеною.

Список використаних джерел:

1. Ковшиков В.А. Экспрессивная алалия. – М.: «Институт общегуманитарных исследований», В. Секачев, 2001. – 96 с.
2. Коломієць, Ю. В. До проблеми механізмів алалії / Ю. В. Коломієць, В. В. Апухтіна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. - Вип. 23. - С. 120-123.
3. Логопедия: Учебник для студентов дефектол. фак. пед. вузов / Под ред. Л.С. Волковой, С.Н. Шаховской. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 680 с.
4. Логопедия. Підручник. За ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2010. – 376 с: іл.
5. Собонович Е. Ф. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции : (дети с нарушением интеллекта и мотор. алалией) / Е. Ф. Собонович. – М.: Классикс стиль, 2003. – 160 с.

Соколова Г. Б., Костенко Д. А.

## ПРОБЛЕМА ЗАЙКАННЯ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Реформування спеціальної освіти передбачає значну перебудову змісту корекційних технологій, що використовуються в роботі з дітьми з особливими потребами. Значна увага в цьому напрямку приділяється мовленнєвій підготовці дітей.

Заїкання є одним із досить складних і стійких мовленнєвих розладів. Незважаючи на те, що багато аспектів цієї проблеми розглядаються науковцями та практиками давно, вона і на сьогодні залишається досить актуальною.

Заїкання є досить складним та багатокомпонентним порушенням мовлення. Тому для його подолання слід докласти багато зусиль та проводити сумісну, скоординовану роботу з дитиною, її родиною та спеціалістами.

Чисельність методичних підходів до подолання заїкання пояснюється складністю її структурних проявів і недостатнім рівнем знань про її природу.

Серед існуючих методів подолання заїкання особливе місце займають дихальні вправи. Дані вправи добре впливають на всю дихальну систему, тренують діафрагму і голосові зв'язки.

Авторська методика дихальних вправ О. Стрельникової дуже добре себе зарекомендувала і застосовується для лікування всіх типів заїкання. Без нормального дихання неможливо допомогти людині із заїканням.

Дихальна гімнастика спрямована на координацію та оптимізацію дихання, як носового, так і ротового. В диханні повинна активно брати участь діафрагма, видих повинен бути тривалим. Вправи на правильне дихання проводять спочатку без мовленнєвого супроводу.

Про необхідність комплексного впливу під час корекції вказували І. Сікорський та І. Хмелевський. Висловлені ними погляди не втратили свого значення і нині. Так, І. Сікорський до корекції заїкання включав мовленнєву гімнастику, психотерапевтичне, фармацевтичне лікування і рухові вправи. Багатоплановість такого корекційного впливу, за І. Сікорським, вперше стала комплексною системою подолання заїкання.

Спираючись на вчення фізіологів І. Сеченова, І. Павлова та їхніх послідовників, вчені і фахівці-практики визначили сучасний комплексний підхід до подолання заїкання. Розвитку лікувально-педагогічного підходу до подолання заїкання сприяли дослідження М. Серебровської, Ю. Флоренсткої, М. Хватцева, А. Яструбової та ін.

Сучасний комплексний підхід до подолання заїкання передбачає лікувально-педагогічний вплив на психофізичний стан дитини різними засобами та із залучення різних фахівців.

У працях зарубіжних науковців також представлено рекомендації з приводу корекції заїкання. Багато дослідників-клініцистів дійшли до висновку про необхідність комплексного всебічного лікування цього порушення мовлення, що передбачає використання логопедичних вправ, лікувальну терапію та цілеспрямований психотерапевтичний вплив (К. Беккер, О. Блудстуйн, М. Онслов, М. Сімен, М. Совак та ін.).

Наукові дослідження засновані на експериментальному і клініко-психологічному вивченні осіб із заїканням, дали змогу сформуванню цінні теоретичні і практичні положення, визначити місце логопедії у різних лікувальних заходах комплексної системи корекції.

На думку В. Кондратенко, В. Кошикова, З. Ленів та ін., при розробці корекційних заходів варто враховувати характер первинного ураження центральної нервової системи. Вразі неврологічної форми заїкання терапевтичні заходи мають бути спрямовані на зниження збудженості емоційних структур мозку, чого можна досягти поєднанням медикаментів та різних психотерапевтичних прийомів [1, 3].

До комплексу лікувально-педагогічних заходів для дітей із заїканням, належать лікувальні препарати і процедури, психотерапія, логопедичні заняття, лікувальна фізкультура та ритміка, виховні заходи. Основною метою цих заходів є усунення або послаблення судом і супутніх розладів голосу, дихання, моторики; оздоровлення та укріплення нервової системи і всього організму загалом; позбавлення дитини від неправильного ставлення до своєї мовленнєвої вади, від психологічних нашарувань у вигляді страху та сором'язливості за своє мовлення; перевиховання її особистості, формування правильної соціальної поведінки.

Увесь лікувально-педагогічний комплекс за характером його впливу умовно можна розділити на дві складові: лікувально-оздоровчу та корекційно-виховну.

Основними завданнями лікувально-оздоровчої роботи, яку проводить лікар, є укріплення та оздоровлення нервової системи та фізичного здоров'я дітей, усунення та лікування відхилень і патологічних проявів у психофізичному стані.

Основним завданням корекційно-виховної роботи, яку проводить логопед, є усунення мовленнєвих порушень і психологічних відхилень.

Авторами першої методики логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку із заїканням були Н. Власова і О. Рау. В основу цієї методики покладено поступове ускладнення мовленнєвих вправ та рекомендована наступна послідовність:

- 1) відображене мовлення;
- 2) заучування фрази;
- 3) переказ за картинкою;
- 4) відповіді на запитання;
- 5) спонтанне мовлення.

Авторами запропоновані обов'язкові ритмічні і музичні заняття з дітьми та проведення роз'яснювальної роботи з батьками. На думку Н. Власової, подолання заїкання найефективніше у процесі поступового виховання від спільного тобто разом із логопедом) до самостійного правильного мовлення.

Своєрідною у системі корекційної роботи є методика Н. Чевельвої, згідно з якою корекцію заїкання здійснюють у процесі ручної діяльності. Автор дотримується психологічної концепції, що розвиток зв'язного мовлення відбувається від ситуативного (пов'язаного з практичною діяльністю та наочною ситуацією) до контекстного. Тому послідовність мовленнєвих вправ передбачає перехід від наочних, полегшених форм мовлення до контекстних висловів.

С. Миронова запропонувала систему подолання заїкання у процесі опанування програмою середньої, старшої та підготовчої груп дитячого закладу. При цьому корекційний вплив здійснюють на заняттях за традиційними розділами: «Ознайомлення з природою», «Розвиток мовлення», «Розвиток елементарних математичних уявлень», «Малювання, ліплення, аплікація, конструювання». Робота з дітьми за всіма розділами програми підпорядкована меті корекції мовлення.

Методика В.Селіверстова призначена для логопедичної роботи у медичних закладах. Суть цієї методики – комплексна система логопедичних занять з дітьми-дошкільниками, оскільки припускає одночасне використання різних прийомів логопедичної роботи.

За методикою Л. Крапівіної логопедичні заняття проводять разом з логоритмичними, музичними та фізкультурними заняттями. Дітей навчають елементам м'язового розслаблення, розвивають моторику пальців рук та артикуляційного апарату, діалогічне мовлення та граматичні категорії. Здійснюється індивідуальний підхід залежно від форми заїкання. Так, у дітей із неврозоподібною формою, багато уваги приділяють нормалізації звуковимовної сторони мовлення і розвитку словника. У разі невротичної форми заїкання роботу спрямовують на нормалізацію психіки дитини та налагодження стосунків між батьками та дитиною [2].

У сучасних методиках логопедичних занять з дітьми із заїканням акцент зроблено на можливість використання різних ігор з корекційною метою. Наприклад, Г. Волкова розробила систему використання ігор (дидактичні, з піснями, рухливі, ігри-драматизації на основі віршів та текстів, творчі ігри, пальчиковий театр, творчі ігри за пропозицією та задумом дітей). У запропонованій системі різних ігор, діти засвоюють правила поведінки в ігрових ситуаціях, проте вони відображують реальні, життєві явища і стосунки людей, засвоєні форми взаємовідносин сприяють усуненню вади.

В. Рождественська та А. Павлова розробили збірник ігор та вправ для корекції заїкання для дітей 3-4 років та 5-7 років, де вміщено ігри та ігрові завдання.

Цікаві ігри та ігрові прийоми запропоновані для логопедичних занять І. Вигодською, Е. Пелінгер та Л. Успенською. Ігри та ігрові прийоми відповідно до завдань послідовних етапів занять з дітьми сприяють проведенню вправ на релаксацію, режиму мовчання, виховання правильного мовленнєвого дихання, спілкуванню короткими фразами, активізації розгорнутої фрази, інсценувань, вільного спілкування.

У розглянутих методичних дослідженнях тих науковців, які в основу своїх методик включили ігрову діяльність дітей-дошкільників із заїканням, знайшла підтвердження думка Л. Виготського про те, що гра утворює зону найближчого розвитку та забезпечує високий рівень досягнень дітей.

Таким чином, значущість та недостатня теоретична та методична розробленість проблеми заїкання й досі залишається актуальною.

Список використаних джерел:

1. Кондратенко В. О. Заїкання : феноменологія та основні напрями реабілітації : посіб. для вищ. навч. закладів / В. Кондратенко, В. Ломоносов. – К. : Вища школа, 2006. – 70 с.
2. Крапивина Л. М. Методические рекомендации по организации и содержанию логопедических занятий с заикающимися преддошкольного возраста / Л. М. Крапивина // Заикание : проблемы теории и практики / МГПУ им. В. И. Ленина. – М., 1982. – С. 126-141.
3. Ленів З. П. Музикотерапія в системі корекції заїкання / З. П. Ленів, Проців С. // Корекційна педагогіка. – 2008. – №2. – С. 24-30.

Соколова Г. Б., Стадник Л. Д.

## МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Корекційна робота з дитиною з розладами аутистичного спектру спрямована головним чином на розвиток емоційного контакту і взаємодію дитини з дорослим і з середовищем, на афективний розвиток, формування внутрішніх адаптивних механізмів поведінки, що підвищує соціальну адаптацію такої дитини і є найголовнішим у роботі дефектологів, психологів та інших фахівців дитячих установ, а також батьків дітей з розладами аутистичного спектру.

Організація освітнього процесу, побудова корекційної роботи відрізняється своєю специфікою, має свої особливі завдання і будується на особливих підходах, прийнятих у вітчизняній спеціальній психології та педагогіці.

Важлива гнучкість спеціального педагога, який може по ходу перебудувати заняття з урахуванням уподобань і настроїв дитини. Можна заздалегідь скласти план заняття, але діяти в залежності від ситуації і бажань дитини. Чуйність до дитини допомагає побачити форми взаємодії зі спеціальним педагогом.

Діти з розладами аутистичного спектру дуже погано приймають все нове. Починати заняття слід з відомого для дитини, а потім вводити нову іграшку, нову гру, нові картинки і книжки.

Важливо дотримуватися поступовість, дозування подачі нового матеріалу і обов'язково враховувати інтереси і бажання дитини.

На початкових етапах головним завданням навчання є загальна організація поведінки - формування установки на виконання завдання, посидючості, концентрації уваги. При цьому важливо підкріплювати бажану поведінку дитини похвалою, а також використовувати її інтереси для утримання уваги.

Фахівцям, що працюють з аутистичними дітьми, слід підбирати доступні для дитини завдання, створюючи ситуацію успіху. Складність треба збільшувати поступово, після того як у дитини з'явилася установка на